

Nr 249.

Av herr **Ehrnberg**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om villkorlig dom, m. m.*

Beträffande dem som dömts till ungdomsfängelse eller tvångsuppfostran eller jämlikt barnavårdslagen omhändertagits för skyddsuppfostran och intagits i eller överflyttats till allmän uppfostringsanstalt finnas särskilda bestämmelser om rätt för åklagare att eftergiva åtal i fråga om brott som begåtts före utskrivning från vederbörande anstalt. (19 § i lagen om ungdomsfängelse, 14 § i lagen om tvångsuppfostran, 44 § 3 mom. i barnavårdslagen.) Dessa bestämmelser avse såväl det fall att den unge innan den uppfostrande behandlingens avslutande blir misstänkt för att ha förövat brott för vilket han icke undergått rannsaking, som ock det fall att han efter det uppfostringsåtgärden avslutats blir misstänkt för att därförut hava begått brott. Någon begränsning med hänsyn till brottets svårhetsgrad finnes icke. Beslutanderätten angående åtal är förbehållen åklagare i överordnad ställning.

I den nu föreliggande propositionen nr 86 med förslag till ny lag om villkorlig dom föreslås utvidgning av rätten till åtalseftergift till att omfatta även dem som intagits i skyddshem enligt barnavårdslagen eller intagits i alkoholistanstalt enligt förordnande av vederbörlig myndighet. De föreslagna reglerna om åtalseftergift beträffande skyddshemselev överensstämna nära med de redan gällande bestämmelserna om elever å ungdomsanstalt eller tvångsuppfostringsanstalt. Beträffande dem som intagits å alkoholistanstalt föreslås en begränsning med hänsyn till brottets svårhetsgrad: åtalseftergift skulle finnas endast i fråga om brott varå enligt lag icke kan följa högre straff än böter eller fängelse i sex månader. På anförda skäl har det i propositionen avböjts (s. 75) att införa möjlighet till åtalseftergift beträffande dem som frivilligt ingått å alkoholistanstalt enligt 50 § alkoholistlagen liksom beträffande dem som visserligen omhändertagits för skyddsuppfostran enligt barnavårdslagen men icke blivit föremål för sådan vård som består i en någorlunda fast reglerad anstaltsbehandling.

De sålunda gällande eller föreslagna bestämmelser måste anses innebära ett uttryck för den tanken, att vissa av samhället vidtagna åtgärder beträffande alkoholister och vanartad ungdom samtidigt innefatta ett sådant skydd mot brottslighet att det icke är påkallat att tillgripa vanliga straffarter vid sidan av dessa åtgärder. Möjligheten att utnyttja alkoholistanstalterna och skyddshemsorganisationen icke blott vid motarbetande av alkoholism och vanart utan även vid bekämpande av brottsligheten kommer till synes jämväl i samband med bestämmelserna i den föreslagna lagen om villkorlig dom. 8 § i förslaget innehåller bestämmelser att domstolen i samband med villkorlig dom kan ålägga den dömde bl. a. att underkasta sig behandling å

sjukhus, alkoholistanstalt eller annan anstalt. Då det här talas om behandling å alkoholistanstalt åsyftas endast frivilligt ingående å sådan anstalt enligt 50 § alkoholistlagen (s. 54). I det sakkunnigbetänkande som ligger till grund för propositionen fanns jämväl en motsvarande bestämmelse att den dömde skulle kunna åläggas att underkasta sig behandling å skyddshem (5 § d.). Att denna bestämmelse uteslutits i propositionen sammanhänger därmed att för intagande å skyddshem alltid fordras beslut av barnavårdsnämnd och att det därför ej lämpligen kunde åläggas den dömde att underkasta sig behandling, beträffande vilken man ej hade säker kännedom hurvida den kunde komma till stånd. I propositionen anföres emellertid att den ofta synnerligen önskvärda anordningen, att unga lagöverträdare intagas i skyddshem i samband med att de erhålla villkorlig dom, naturligtvis icke är utesluten.

Emellertid vill det synas som om det föreliggande förslaget icke till fullo utnyttjar möjligheterna att använda alkoholistanstalterna och skyddshemen vid motarbetande av brottslighet. Å ena sidan kan åtalseftergift komma i fråga endast beträffande dem som redan äro eller ha varit intagna å dylik anstalt på grund av beslut av vederbörlig myndighet, under det att å andra sidan vid meddelande av villkorlig om anknytning sökes endast till det ingående å anstalt som sker frivilligt. Sistnämnda omständighet sammanhänger tydligen med propositionens principiella ståndpunkt, att vid villkorlig dom endast sådana föreskrifter få meddelas som den dömde är villig att underkasta sig (s. 41). Då det i propositionen uttalas, att föreskrifter kunna meddelas allenast såsom villkor för anstånd med straff eller därmed jämförliga åtgärder och att deras efterlevnad ej kan framtvingas genom exekutiva åtgärder, synes detta innebära ett både onödigt och olämpligt offer åt denna princip. Propositionens syfte att skapa en välbehörlig mellanform mellan den nuvarande villkorliga domen och övriga hos oss tillgängliga reaktionsmedel (s. 40) har genom fasthållandet vid principen om den dömdes frivilliga medverkan icke kunnat förverkligas i den utsträckning som måste anses önskvärd.

Genom skyddshemsorganisationen har samhället skapat sig ett effektivt medel i kampen mot vanart hos barn och ungdom. Uppenbart är att denna organisation spelar en synnerligen stor roll även för bekämpandet av brottslighet bland unga personer, och det icke blott indirekt genom den fostern som meddelas skyddshemseleverna utan även direkt på det sättet att samhällsngripande enligt barnavårdslagen ofta sker på grund av begångna brott. Det är ju att märka att vanart och brottslighet äro två företeelser som oftast beröra varandra och inte sällan sammanfalla. I åtskilliga hänseenden torde skyddshemsorganisationen vara bättre rustad och mera ägnad att nå ett gott resultat än motsvarande anstalter för straffverkställighet. Det stora antalet skyddshem medger sålunda en ändamålsenlig differentiering av klientelet, och inom ramen av denna organisation finnas speciella anstalter för psykiskt abnorma elever, något som ännu saknas beträffande vissa kategorier fångar.

Att alkoholistbehandling är en skyddsåtgärd som i åtskilliga fall är ägnad att ersätta straff i fråga om brott som stå i samband med alkoholmissbruk är tydligt. Detta gäller såväl den behandling som sker på grund av myndighets förordnande som den vilken följer på frivilligt ingående å alkoholistanstalt.

Den villkorliga domen synes erbjuda en enkel och naturlig, ehuru i propositionen icke begagnad väg på vilken vissa brottslingar via ett brottmålsförfarande kunna föras över till tvångsvis genomförbar behandling å skyddshem eller alkoholistanstalt. Utan rubbning av grunderna för intagande å sådana anstalter kan resultatet uppnås därigenom, att domstolen i samband med villkorlig dom överlämnar åt barnavårdsnämnd resp. nykterhetsnämnd att vidtaga lämpliga åtgärder för den dömdes tillrättaförande. Den villkorliga domen bör givetvis i så fall hava formen av sakerförklarande förenat med villkorligt anstånd med straffets ådömande. Genom tillägg till 8 § i förslaget bör det öppnas möjlighet att domstol, i stället för att själv meddela erforderliga föreskrifter, hänskjuter till vederbörande kommunala nämnd att för den dömdes tillrättaförande vidtaga de åtgärder enligt barnavårdslagen resp. alkoholistlagen vartill den kan finna fog. Komma sådana åtgärder till stånd, bör domstolen icke vid sidan därav vidtaga några åtgärder; möjligen kan det dock finnas lämpligt att domstolsbeslut meddelas om övervakning, därest man ej anser det kunna bero vid den övervakning som kan komma till stånd enligt de nyssnämnda sociala lagarna. Om åtgärder enligt dessa lagar av någon anledning icke komma till stånd, bör domstolen givetvis på nytt upptaga frågan om meddelande av särskilda föreskrifter. För att öppna möjlighet härtill synes en jämkning av förslaget erforderlig. Hinder bör icke möta att den kommunala nämnden till en början vidtager lindrigare åtgärd (enligt 23 § i barnavårdslagen resp. 13 § i alkoholistlagen) och att tvångsintagande i anstalt sker först då andra åtgärder visat sig otillräckliga. Treddes mot nämndens åtgärder bör mötas med strängare åtgärder enligt barnavårds- resp. alkoholistlagen och således icke med sakens hänskjutande till domstol och beslut om förverkande av den villkorliga domen. Häri ligger en skillnad i förhållande till propositionen.

Med anledning av de i propositionen föreslagna reglerna om åtalshelftergift torde till prövning böra upptagas spörsmålet huruvida icke åklagare — av naturliga skäl allenast överordnad sådan — borde tillerkännas utvidgad rätt att avstå från åtal mot underårig person, därest denne omhändertages eller eljest bliver föremål för barnavårdsnämnds tillrättaförande åtgärd. I många fall är det för förvisso icke blott onödigt utan även direkt skadligt att anordna en domstolsprocedur med dess påfrestningar för vederbörande, en procedur som måhända just leder till att åtgärd enligt barnavårdslagen vidtages. Särskilt då det gäller personer mellan 15—18 år torde barnavårdsnämndens erfarenhet böra tagas i anspråk och barnavårdslagstiftningens differentierade behandlingsformer anlitas utan föregående judiciell procedur. Ett stadgande torde böra övervägas av innebörd att åklagare hade att göra anmälan till vederbörande barnavårdsnämnd om konstaterad brotts-

lighet av ej alltför allvarlig natur hos person i åldern 15—18 år samt att åtal mot sådan person därefter ej finge väckas utan överåklagares medgivande. Å överåklagaren skulle alltså ankomma att avgöra huruvida de av barnavårdsnämnden vidtagna åtgärderna äro av den beskaffenhet att åtal kunde underlåtas.

Önskemålet att behandling enligt barnavårds- och alkoholistlagarna så långt möjligt får ersätta straffåtgärder synes emellertid icke bliva tillräckligt tillgodosett genom de i propositionen föreslagna och ovan förordade utvidgningarna av åtalseftergift och de här föreslagna reglerna i lagen om villkorlig dom. Samma skäl som föranlett de i propositionen upptagna reglerna om åtalseftergift tala för att *domstolen*, om åtal kommit till stånd och den tilltalade icke intagits å anstalt ehuru förutsättningarna därför synas vara för handen, själv tager initiativ till att saken upptages till behandling av vederbörande kommunala nämnd och i samband därmed låter frågan om straff vila. Förhållandena kunna ju vara sådana att villkorlig dom icke kan komma i fråga; exempelvis därför att brottet endast förskyller böter (snatteri) eller att den brottslige tidigare undergått frihetsstraff (en alkoholist har undergått fängelse för rattfylleri).

Behov torde föreligga att utrusta domstolarna med befogenheter motsvarande dem som vid åtalseftergift tillkomma överordnade åklagare. Det initiativ som tillkommer domstolen bör bestå däri att domstolen gör anmälan till vederbörande kommunala nämnd. I samband därmed förklaras målet vilande. Vidtager nämnden nödiga åtgärder för den brottsliges tillrättaförande skall domstolen kunna avskrive målet. Om dylika åtgärder icke komma till stånd måste målet återupptagas och behandlas i vanlig ordning. Det bör åligga den kommunala nämnden att inom viss tid till domstolen anmäla, vilka åtgärder som blivit en följd av domstolens initiativ (jfr 11 § i lagen om verkställighet av bötesstraff samt 10 § 2 st. och 11 § 2 st. i alkoholistlagen). Bestämmelser i nu föreslagen riktning torde ha sin plats i de sociala lagar varom fråga är och böra anslutas till reglerna om åtalseftergift.

Det bör läggas i domstolens hand att efter lämpligheten pröva när nedläggande av ett brottmål och vidtagande av åtgärder enligt barnavårds- och alkoholistlagarna är påkallat. I fråga om barn och ungdom som kunna bliva föremål för ingripande enligt barnavårdslagen bör domstolen medgivas stor frihet. Beträffande alkoholister torde denna utväg böra komma i fråga allenast vid brott som stå i samband med alkoholmissbruk. Möjligen blir det nödvändigt att därvidlag införa en begränsning jämväl i fråga om brottets svårhetsgrad.

Den nu senast skisserade utvägen bör vara sekundär i förhållande till institutet villkorlig dom, så att den icke tillgripes i andra fall än då villkorlig dom finnes icke kunna meddelas.

Under hänvisning till vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen måtte *dels* i förslaget till lag om villkorlig dom göra sådan ändring att domstol beredes möjlighet att i

samband med beslut om villkorlig dom hänskjuta till barnvårdsnämnd eller nykterhetsnämnd eller annan kommunal myndighet att vidtaga lämpliga åtgärder för den dömdes tillrättaförande, *dels* besluta om sådana regler om vidgad rätt för åklagare att underlåta åtal mot yngre brottslingar som ovan angivits *och dels* besluta om sådana tillägg till barnvårds- och alkoholistlagarna att domstol äger avskrivna mål mot vissa tilltalade som blivit föremål för åtgärd enligt nämnda lagar.

Stockholm den 18 mars 1939.

Gustaf Ehrnberg.
